

Bir Antik Kent Uzuncaburç'ta Hayaletler ve Hayaletli Mekânlar İle İlgili Anlatılar

Turgay KABAK*

Araştırma Makalesi

*Doç. Dr. Turgay KABAK,
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal ve Beşerî Bilimler
Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü.

ORCID: 0000-0002-0823-3074.
E-posta: turgaykabak@gmail.com

Başvuru Tarihi: 13.02.2025
Kabul Tarihi: 11.03.2025
Yayımlanma Tarihi: 20.06.2025

Atıf: Kabak, T. (2025). "Bir Antik
Kent Uzuncaburç'ta Hayaletler ve
Hayaletli Mekânlar İle İlgili
Anlatılar". *BUEFD*, 10(1), 79-94.
<https://doi.org/10.70916/buefd.1639092>.

ÖZET

Türkiye'nin Akdeniz bölgesinde yer alan ve Mersin ili Silifke ilçesine bağlı olan Uzuncaburç, kökeni Helenistik döneme kadar uzanan eski bir Yörük Türkmen yerleşim yeridir. Belde merkezden uzak ve dağlık bir bölgede olduğu için kültürünü günümüze kadar muhafaza etmeyi başarmıştır. Bölge kültürünün çok katmanlı yapısının görüldüğü en önemli kültürel alanlardan birisi halk inanışlarıdır. Beldenin yaşadığı pagan dönem, Hristiyanlık dönemi ve İslami dönemin eski Türk inançlarıyla da birleştirilerek katmanlar halinde barındırıldığı halk inanışları bölgede hâlâ yaşatılmaya ve gelecek kuşaklara aktarılmaya devam edilmektedir. Bu aktarımın en yaygın olduğu, sözlü kültür ürünlerinin başında gelen hayalet anlatıları oldukça ilgi çekicidir. Bu çalışmanın konusu olan hayalet anlatıları, Uzuncaburç'ta genelde belirli mekânlara bağlı olarak anlatılan hikâyelerdir. Özellikle uzun kış gecelerinde yetişkinler tarafından çocuklara anlatılan hayalet anlatıları, içeriğinde coğrafyanın geçirdiği kültürel devirlerin izlerini barındırdığı gibi Orta Asya'dan getirilen İslamiyet öncesi dönem Türk inançlarının izlerini de barındırmaktadır. Böylece zengin ve derin bir motif demeti sunan hayalet anlatıları bölgede yaşayan halktan saha araştırması yöntemleri içerisinde yer alan mülakat yöntemiyle derlenip halk bilimsel açıdan incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda bölgede yaşayan ve geçimini tarım, hayvancılıkla sağlayan Yörük Türkmen ahalinin Orta Asya'dan getirdiği inanç öğelerini coğrafyanın kültürüyle birleştirilerek yaşatmaya devam ettiği görülmüştür. Yapılan bu tespit yörenin sözlü kültür varlığını koruduğunu ve gelecek nesillere de başarılı bir şekilde aktarmaya devam ettiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Silifke, Uzuncaburç, Paganizm, hayalet anlatıları, hayaletli mekânlar.

Narratives About Ghosts and Haunted Places in Uzuncaburç, An Ancient City

Turgay KABAK*

Research Article

*Assoc. Prof. Dr. Turgay Kabak,
Necmettin Erbakan University,
Faculty of Social and Human
Sciences, Department of Turkish
Language and Literature

ORCID: 0000-0002-0823-3074.
E-mail: turgaykabak@gmail.com

Submitted Date: 13.02.2025

Accepted Date: 11.03.2025

Published Date: 20.06.2025

Citation: Kabak, T. (2025).
"Narratives About Ghosts and
Haunted Places in Uzuncaburç, An
Ancient City". *BUEFD*, 10(1), 79-94.
<https://doi.org/10.70916/buefd.1639092>.

ABSTRACT

Uzuncaburç, located in the Silifke district of Mersin province, is an old Yoruk Turkmen settlement dating back to the Hellenistic period.. Since the town is far from the center and in a mountainous region, it has managed to preserve its culture until today. One of the most important cultural areas where the multi-layered structure of the regional culture is visible is folk beliefs. Folk beliefs, in which the pagan period, the Christian period and the Islamic period are combined with the old Turkish beliefs, are still kept alive in the region and passed on to future generations. Ghost narratives, which are the subject of this study, are stories that are generally told in Uzuncaburç depending on certain places. Ghost narratives told by adults to children, especially during long winter nights, contain the traces of the cultural periods that the geography has undergone, as well as the traces of pre-Islamic Turkish beliefs brought from Central Asia. Thus, ghost narratives, which offer a rich and deep motif bundle, were compiled from the people living in the region by interview method within the field research methods and analyzed from a folk scientific perspective. As a result of the analysis, it was seen that the Yoruk Turkmen people who live in the region and make their living by agriculture and animal husbandry continue to keep the belief elements brought from Central Asia alive by combining them with the culture of the geography.

Keywords: Silifke, Uzuncaburç, Paganism, ghost narratives, haunted places.

Giriş

Mersin ili Silifke ilçesine bağlı, Toros dağlarının eteklerinde 1200 m yüksekliğe kurulmuş bir yerleşim olan Uzuncaburç antik bir kenttir. Tarihteki ismi Diocaesarea olan kent, Helenistik ve Roma dönemlerine ait günümüze kadar ayakta kalan yapılarıyla antik atmosferini hâlâ koruyan bir şehirdir. Helenistik dönemde Rahip Krallar Zeus Olbios Kutsal Alanı merkezli yönetilen şehirden tarihçi Strabon, korsanlar yok edildikten sonra bu ülkeye Teukros ülkesi ve rahiplerin çoğuna da Teukros ya da Aias adı verildiği şeklinde bahsetmektedir (Boysal, 1963, s. 7; Aydınoglu ve Belge, 2023, s. 63).

Antik kentte Hellenistik kule, Zeus Olbios tapınağı, Çeşme binası, Antik tiyatro, Necropol, Hellenistik kule mezarı, Tyche (Fortuna) tapınağı, Zafer kapısı gibi birçok tarihi eser ayakta durmaktadır (Başal, 1993, s. 36-40).

Tarihi milattan önceki dönemlere uzanan bu tarihî kentte günümüze kadar birbirinden farklı Helenistik kültür, Roma kültürü, Türk kültürü gibi çeşitli kültürler yaşamış ve bunlar günümüze gelene kadar çok katmanlı bir kültürel doku oluşturmuşlardır.

Bu çalışmada Mersin ili Silifke ilçesine bağlı Uzuncaburç'tan saha araştırması yöntemiyle elde edilen hayalet anlatıları köken ve içerik açısından incelenmiştir. Veri toplama tekniği olarak mülakat yöntemi kullanılmıştır.

Uzuncaburç'ta Hayaletli Mekânlar ve Anlatıları

Hayalet Türkçe sözlükte “Gerçekte var olmadığı halde bazen görüldüğü sanılan peri, hortlak vb. görüntüler; görüntü, fantom” (TDK Sözlük, 2025) şeklinde tanımlanmaktadır. Halk arasında da bu tanıma uygun bir şekilde hayalet “ölen kişilerin ruhu”, “ölen kişilerin geri gelen ruhu” (KK: 1) şeklinde tanımlanmaktadır. Hayaletlerle ilgili anlatılar Türk halk edebiyatı içerisinde efsane başlığı altında ele alınmaktadır. Efsane türü hakkında pek çok tanım yapılmıştır; ancak bunlardan en çok kabul göreni Alman Grimm Kardeşler tarafından yapılan “Efsane, gerçek veya hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir.” (Sakaoğlu, 2013, s. 21) şeklinde yapılan tanımdır. Grimm Kardeşler tarafından bu şekilde tanımlanan efsane türünün tasnifi, içeriği, incelenme yöntemleri geçmişten günümüze önemli bir konu olarak ele alınmış ve üzerine yüzlerce çalıştaylar, kongreler düzenlenmiş, binlerce eser yazılmıştır. Son dönem efsane araştırmacılarından Şerife Seher Erol Çalışkan ise efsane türünü “kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış, sabit biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile herhangi bir yerde ve zamanda, herhangi bir kişi tarafından anlatılabilen; konularını olağan ya da olağanüstü varlık ve olaylardan alan; eğitmek, ders vermek, açıklama getirmek gibi işlevler üstlenen; mitolojik, tarihî, dinî ve sosyal hayata dair unsurlar içeren; dinleyici tarafından gerçek ve kutsal olduğuna inanılan; sözlü geleneğin ürünü olan bir anlatı türüdür” şeklinde tanımlamıştır (2017, s. 1719). Efsane türü ile ilgili ilk dönem yapılan en büyük kongrelerden birisi Budapeşte Kongresi'dir. Burada efsaneler çok çeşitli yönlerden ele alınmış ve bir efsane

tasnifi de ortaya çıkarılmıştır. Burada yapılan ve daha sonra yapılacak olan bütün tasniflere kaynaklık eden efsane tasnifi içerisinde bizim inceleyecek olduğumuz Uzuncaburç’taki hayalet anlatıları daha çok III. (Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler /mittik efsaneler) ana başlık altında sıralanan c maddesi (Tekin olmayan yerler ve hayaletler) içerisinde değeriendirilebilecek efsanelerdir (Sakaoğlu, 2013, s. 32-33). Bunun sebebi, Uzuncaburç’ta hayalet görme vakalarının genelde belli mekânların etrafında gelişmesidir. Bu mekânlardan birisi bugün 1. derece sit alanı içerisinde yer alan ve F. Yılmaz’a ait olan evdir. Evin yer aldığı bölge antik şehrin merkezindedir ve bugün yıkılmış olan şehir surlarının hemen bitişiğindedir. Bu sebeple de kazı alanı olarak belirlenmiş ve korumaya alınmıştır. Tekinsiz yerler sınıfına alabileceğimiz bu ev etrafında birçok hayalet anlatısı oluşmuştur.

Anlatılana göre evin temeli kazılırken evin temelinden “gâvur” (Müslüman olmayan) mezarı çıkmış; ancak buna aldırış etmeden evin yapımına devam edilmiş. Bundan dolayı da evde hayaletlerin olduğuna inanılıyor. Bu hayalet evin giriş katında yer alan ahırda bazı geceleri sanki bir at sürekli yürüyormuş gibi “takır takır” ses çıkarıyormuş ve ahıra bağlanan bütün hayvanları öldürüyormuş. Bu sebeple bu evin ahırına bağlanan hiçbir hayvan uzun süre yaşamamış. Ayrıca bazı günler sabah kalktıklarında ahırda bağlı olan hayvanın sanki bütün gece yürümüş gibi terli olduğunu görüyorlarmış (KK:1,5).

Bu evin hemen arkasında bir aile mezarlığı bulunmaktadır. Anlatılana göre bu evin esas sahibi olan H. Yılmaz’ın bir kızı istemedikleri bir aileden bir erkeğe kaçarak evlenmiş. Bu evliliği kız tarafı da erkek tarafı da istemiyormuş. Yeni evli çift başlarda çok güzel geçiniyorken gelinin kaynanası bir muska yaptırmış (dini / büyüsel bir uygulama) ve tanıdığı bir kadına bu muskayı yeni evli çiftin çadırının kapısının eşiğine gömmesini söylemiş. Kadın bunu yaptıktan sonra karı koca arasında büyük kavgalar başlamış. Bu kavgalardan birisinde kocası, kadını öldürmüş. Ama hapse girmemek için kadını götürüp dağda bir ağaca asmış ve intihar süsü vermiş. Bu olay duyulunca kızın babası cesedi getirip evin penceresinin önünde yıkamış. Yıkanan cenaze dini törenden sonra evin arkasındaki aile mezarlığına defnedilmiş. O zamandan sonra her yıl bu olayın yaşandığı zaman geldiğinde (sene-yi devriyesinde) kadının asıldığı yerden yıkandığı yere kadar bağıra bağıra giden bir kadın sesi duyuluyormuş. Ses duyuluyormuş; ancak görüntü yokmuş (KK: 1,2).

Yine bu kadının asıldığı gün gelip çatığında evin damında sanki taş bir silindir (yuvak) sürölüyormuş gibi “takır takır” ses geliyormuş. Ev sahipleri soğuk bir sonbahar gününde ağaçlardan topladıkları cevizleri kuruması için evin damına sermişler ve akşam uyumuşlar. Gece bir gürültüye uyanmışlar. Yine damda sanki silindir yuvarlanır gibi sesler geliyormuş ve cevizler sağa sola saçılıyormuş. Havada fırtına, yağış hiçbir şey yokmuş. Bütün cevizler dağılıp ses bitince eski usul ağaç merdiveni dama dayayıp bakmışlar ki damda hiçbir şey yok. Bu gürültülerin olduğu bazı zamanlarda gürültü bitmeye yakın cenazenin yıkandığı pencerenin önünden siyah bir gölge yere düşüyormuş ve “pat” diye bir ses geliyormuş. Dışarı çıkıp baktıklarında ise yerde hiçbir şey olmuyormuş (KK: 1,2).

Bu gürültü ve ses olayları genelde soğuk kış gecelerinde oluyormuş. Böyle soğuk ve kar yağışlı bir kış gecesinde evin sahibi F. Yılmaz evde çocuklarıyla uyuyormuş. Gece merdivenden çıkan bir ayak sesiyle uyanmış. Beklemiş, bir süre sonra kapı çalınmış, çok korkmuş. Kapı çalması epey bir süre devam etmiş. Evdeki herkes uyanmış. Kapı çalınma sesi bitince dışarı çıkıp bakmışlar. Dışarda hiç kimse yokmuş, ayrıca yerdeki karda hiçbir ayak izi de yokmuş (KK: 1).

Görsel 1. Hayalet Anlatılarının Olduğu Ev

Asılan gelinin sadece Görsel 1'deki evde hayaleti görünmüyormuş, ölmeden önce kocasıyla yaşadıkları evde de görülüyormuş. Gelinin intihar ettiği günler bu evde yerleri sarsan bir ses oluyormuş. Bundan dolayı kocası o günler evde yatmazmış. Bir gün mecburiyetten evde kalmış. Gece uyurken mutfaktan bir “tıngırtı” sesi gelmiş, adam: “Herhalde mutfığa kedi girdi, şunu bir kovayım.” demiş. Tam doğrulacağı sırada üzerine kocaman bir karaltı çökmüş, boğazını sıkmış, tam ölecekken adam son nefesinde besmele çekmiş, o anda kara bulut kaybolmuş, adam da kalktığıyla soluğu köyde almış. Bir daha da o evde kalmamış (Kabak, 2020, s. 263-264).

F. Yılmaz'ın evinin hemen ilerisinde eskiden tek katlı, taş bir ev varmış. Bu evde yaşlı bir kadın yaşıyormuş. Bir gün bu yaşlı kadını çocukları akşam evde yalnız bırakıp gezmeye gitmişler. Çocuklar gittikten sonra ocaktan çıkan cıngıyla evde yangın çıkmış ve yaşlı kadın yanarak ölmüş. Ondan sonra bazı geceler oradan geçen insanların önünden bir ateş parçası hızla geçiyormuş. Bazen de yaşlı bir kadın yoldan geçenlerin önünden hızla geçip yok oluyormuş. Bir keresinde otobüsle düğünden gelen insanların önüne tam oradan

geçerken bir yaşlı kadın çıkmış. Şoför hemen frene basmış, herhalde kadına çarptık demişler, inip bakmışlar dışarıda ne kadın var ne bir şey, o anda yok olmuş (Kabak, 2020, s. 264).

Uzuncaburç'ta hayalet görülen tekinsiz mekânlardan bir diğeri de tarihî nekropoldür. Burası Hristiyanlık öncesi dönemden kalma kaya mezarlardan oluşan bir mezarlıktır. Daha sonra Hristiyan Roma döneminde mezarlığın bir ucuna küçük bir şapel de yapılmış. Bu nekropolün girişinde, içinde ve çıkışında hayalet görüldüğüne dair pek çok anlatı mevcuttur. Bu anlatılar genelde nekropoldeki mezarların defineciler tarafından açılmasına, mezarlara zarar verilmesine, mezarda yatanlara saygı gösterilmemesine bağlanmaktadır.

Anlatılana göre nekropolün giriş bölümünde bazı geceler sanki arkasından zincir sürüyen bir at, dört nala koşuyor gibi sesler gelirmiş (KK: 3). Ama at görünmezmiş. Yine bu noktada bazen Eğri Kuyu mevkesine giden yol üstünde bulunan kavşakta bazı geceler insanlar oradan geçerken bir köşeye çömelmiş yaşlı bir koca “püfff” dermiş. İnsanlar bakınca anında kaybolurmuş (Kabak, 2020, s. 263). Bundan dolayı bu kocaya “Püf Koca” demişler. Bu nekropolün içinde ve çıkışında da zaman zaman geceleri insanların önünden kara bir kedi geçtiğini, önünden ateş geçtiğini, civcivli tavuk geçtiğini görenler olmuş (KK: 5).

Görsel 2. Nekropol'den Bir Kesit

Uzuncaburç'un hayalet görülen tekinsiz yerlerinden Eğrikuyu adıyla bilinen semt oldukça ilgi çekicidir. Burası adını tam merkezinde bulunan ve altından su kaynayan bir kuyudan almaktadır. Bu kuyu derin bir vadinin tam ortasındadır ve ilk yapılış zamanının Roma dönemine uzandığı söylenmektedir. Bu kuyunun karşısında bulunan bayırlık alanda eskiden bazı geceler büyük bir ateş yanarmış. Bu ateş bir şehit ateşiymiş. Burada vakt-i zamanında savaşta bir kişi şehit olmuş ve şehit olduğu zamanın her yıl dönümünde burada ateş yanarmış (KK: 4, 5).

Görsel 3. Eğrikuyu Adı Verilen Bölge

Bunların dışında Uzuncaburç'ta başka tekinsiz mekânlar da vardır. Eskiden Uzuncaburç'ta birkaç adam define bulup zengin olmuşlar. Bir gün adı Süleyman olan birisi kahvede arkadaşlarıyla sohbet ederken “Şunların definelerini çalsam bir!” falan demiş. Bundan kısa süre sonra da adamların paraları çalınmış, adamlar Süleyman'ın öyle dediğini öğrendikten sonra onu takip etmeye başlamışlar. Bir gün gece geç vakit kahveden çadır evine giderken yolda, ıssız bir yerde önünü kesmişler ve boğarak Süleyman'ı öldürmüşler. Ondan sonra her yıl, Süleyman'ın öldürüldüğü tarihte öldürüldüğü yerde ateş yanıyormuş. Bir gece Süleyman'ın öldürüldüğü yerin tam karşısındaki tepede oturan bir köylü gece tuvalete kalkmış. Tuvalete giderken bir bakmış ki Süleyman'ın yıkandığı yer (Teneşirlik)'den gömüldüğü yere doğru bembeyaz elbiseli iki kişi bembeyaz bir sal (Tabut) omuzlamışlar, götürüyorlar. Adam çok korkmuş ve hemen evine girmiş (Kabak, 2020, s. 264). Bu yer Uğra (Olba) denilen bölgenin hemen güneyindeki dağlık yerdir.

Uzuncaburç merkezden ayrılıp dağların içine doğru gidildiği vakit “Atkırıldığı” adı verilen bir bölge vardır. Burası merkezden yaklaşık 5-6 km uzaktadır. Bölgede antik dönemlerden kalma şarap üretim yerleri ve ev kalıntıları vardır. Bu nedenle burada görülen hayaletler medeniyetle ilgili mekânlarda görülen hayaletler sınıfından sayılabilir. Bir gün adamın birisi gece geç vakit köyden çıkmış ve buradaki çadır evine gidiyormuş. Yolda büyük bir ağaç varmış, bu ağacın dibinde de çok eski zamanlarda birisi asılmış. Adam tam o ağaca yaklaşmış ki “Çıt çıt” diye bir ses geliyormuş, sanki birisi odun kırıyor gibiymiş. Adam “Gecenin bu saatinde odun kıran da kim? Şuna bir bakayım!” demiş. Gelse ki ağacın altında sırtı dönük bir adam odun kırıyor. Adam, “Sen kimsin?” diye sormak için omzuna dokunmuş, o anda ortalığa bir toz duman bulutu çökmüş, adamın dizlerinin bağı çözülmüş, soğuk bir ter boşanmış ve kendini çadırın önünde bulmuş (KK: 5).

“Atkırıldığı” denilen bu mevkiye giderken yol üzerinde “Kör Mezarlık” denilen bir bölge vardır. Burası eskiden konar-göçer Yörük boylarının yaylak-kışlak göçleri esnasında yolda ölen yakınlarını gömdükleri bir mezarlıktır. Bu mezarlık bir vadinin

içindedir, vadinin tam karşısında da bir sürü mağara vardır. Bir gün gece bir köylü buradan geçiyormuş. Bir bakmış ki mezarlıktan bembeyaz giyimli yaşlı bir kadın çıkmış, mağaraya doğru tırmanıp gidiyormuş. Köylü çok korkmuş, koşarak oradan uzaklaşmış (KK: 1).

Görsel 4. Atkırıldığı Adı Verilen Bölgeden Antik Bir Şarap Üretim Yeri

Uzuncaburç'ta yukarıda anlatılanlara benzer daha birçok anlatı mevcuttur. Bu anlatıların ortak noktası ölümden sonra geriye dönen ruhlarla ilgili olmasıdır. Bu sebeple öncelikle bölgede etkili olan kültür ve dinlerin ölüm ve ölümden sonra ruhların durumları ile ilgili olarak ne dediklerine bakmak gerekir. Ölüm ilk çağlardan itibaren insanın sürekli sorguladığı ve sonrasında ne olacağını düşündüğü, hayatın en önemli geçiş dönemlerinden birisidir. Bu sebeple yeryüzündeki bütün toplumların ölen kişiyi ölümden sonrasına hazırlamak için itinayla düzenlediği cenaze törenleri, geliştirdiği inanış ve uygulamaları vardır.

Eski Türkler, insanı ruh ve beden olarak ikiye ayırmışlar ve bu dünyadaki ölüm olayından sonra da ruhun yaşamaya devam ettiğine inanmışlardır. Eski Türklerde ruh kelimesi “tin, kut, sür, süne, yula, aldaçı” kelimeleriyle karşılanmıştır. Kişi öldükten sonra ona olan saygılarını göstermek için at kurban edilen törenler yapıp ölen kişiyi kurgan adı verdikleri yüksek tepelerdeki mezarlara defnetmişlerdir. Diğer dünyada da bu dünyadakine benzer bir hayat yaşanacağını düşünen Türkler ölen kişinin yanına atını, özel eşyalarını, silahlarını ve hatta bazen hizmetkârlarını da defnetmişlerdir (İnan, 2006, s. 178-179; İnan, 1976, s. 93-95).

Ata ruhları eski Türklerin tanrı ile aralarında bağlantı kuran bir köprü vazifesi görmektedir. Bu sebeple her yurttan insanları koruyan dokuz atasını temsil eden tasvirler bulundurulmuştur (Radloff, 1976, s. 221). İnsanlar cennette olan ata ruhlarına dua ederek gökte yaşayan iyi tanrılardan dilek dilemişlerdir. Yani eski Türklerde ölen kişi ile geride kalanlar arasında sıkı bir bağ devam etmektedir. Bu inanış daha sonra Şamanist inanışla da birleşmiştir. Şamanizm inancına göre yaşayan insanla onun ölmüş ataları arasında sıkı

bir bağ vardır (Radloff, 1976, s. 232). Bu bağ koparılmamalı, ölen kişinin ruhu rahat ettirilmelidir. Bir kişi öldükten sonra ruhu iyi bir insansa göğe (Uçmak'a), kötü bir insansa yeraltına (Erlik'in diyarına) gider. Eğer bu yolculuk tamamlanamaz ve kişinin ruhu bu dünyada kalırsa geride kalan kişilere zarar vereceğine inanılmaktadır. Bundan dolayı cenaze törenlerine çok büyük önem verilirdi ve ruhun geri dönmemesi için çok teferruatlı uygulamalar yapıldı (Roux, 1999, s. 188-216; Tryjarski, 2012, s.117-125). Altay Türkleri ölen kötü kişilerin ruhlarının bedenden ayrılıp ayrılmaz Erlik'in hizmetkârı olduklarına ve bütün insanlara kötülük yapmaya ve akrabalarından birisini Erlik diyarına çekmeye çalıştığına inanılmaktadır. Bu yüzden ölen kişinin akrabaları ve vârisleri körmös dedikleri bu ruhlardan korkmaktadır. Ruhun belli bir süre yeryüzünde dolaştığına inandıkları için bu süreyi korku içinde geçirmektedirler. Hatta Sanaş adlı bir Altaylının karısı öldükten sonra bir çocuğu ve iki iyi atı öldüğü için yaşadığı yeri terk edip başka yere göç ettiğine dair anlatılar vardır (İnan, 1976: 96-97).

Eski Türklerde günümüzde hayalet olarak adlandırılan ruhlara körmösten sonra en çok benzerlik gösteren sünedir. Süne, insan sağken bile vücudundan ayrılıp dağlarda gezebilmektedir. Vücuttan ayrıldıktan sonra başıboş bir şekilde dolaşan süneyi ancak şamanlar, bazı özel insanlar ve nadiren de köpekler görebilmektedir. Süneyi görebilen insanlara kösbekçi denilmektedir. Kösbekçiler süneyi oldukça uzak bir mesafeden gerçek insan suretinde görebilmektedir. Köpekler sünenin yaklaştığını uluyarak haber vermektedir. Eğer sıradan bir insan süneyi görürse bu onun pek yakında öleceğine işaret olarak kabul edilmektedir (İnan, 1976, s. 93-94).

Türklerin pagan dönemden İslamiyet inancına geçişleri Anadolu'ya yerleşmeleriyle paralellik gösterir. Anadolu'ya yerleşen Türkler bir yandan da Müslüman olmuşlardır. Yeni kabul edilen din olan İslamiyet de ölüm ve ruh ile ilgili pek çok bilgi vermektedir. İslamiyet'te ruh ve ölümden sonra ruhun durumu hakkında bilgi alınabilecek doğrudan bu konu ile ilgili çeşitli ayetler vardır. Bu ayetlerin dışında ikincil kaynak olarak kabul edilebilecek bazı hadisler de mevcuttur.

İslamiyet'te ölüm ve ruh ile ilgili en açık ayetlerden birisi Zümer Suresi 42. ayettir. Bu ayette şöyle denilmektedir: "Allah, ölüm vakitleri geldiğinde insanları vefat ettirir, ölmeyenleri de uykularında ölmüş gibi yapar. Ölümüne hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise belli bir süreye kadar (hayata) salar. Kuşkusuz bunda iyice düşünenler için dersler vardır." (Yazır, 2023, s. 323). Ayette uyku yarı ölüm hâli olarak kabul edilmekte ve uyanınca ruhun geri döndüğü söylenmektedir. Ancak bu ruhu geri dönen kimseler tam olarak ömür süresi biten insanlar değildir. Her gün rutin olarak yapılan uyuma fiili bir çeşit yarı ölüm olarak değerlendirilmektedir. Ayette ömrü biten ve gerçekten ölen kişilerin ruhunun geri dönebildiğine, bu dünyadakilerle iletişim kurabildiğine dair bir ifade yoktur.

Hayalet anlatılarında karşımıza çıkan şehitlik durumu ile ilgili ayrı bir ayet vardır. Bakara Suresi 154. ayette "Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar

diridirler, fakat siz bilemezsiniz.” (Yazır, 2023, s. 23) denmektedir. Bundan dolayı şehitlik Türkler tarafından çok arzu edilen bir durumdur. Hatta erken dönem Osmanlı kroniklerinde sefere çıkan gazi sultanların şehit olmak (ilahi takdir) için dua ritüeline başvurduklarına dair kayıtlar vardır (Kozan, 2023, s. 34). Ayette şehitlerin ruhunun dünyaya geri döndüğüne dair bir ibare yoktur; onlar diridir, siz bilemezsiniz sözü de şehitlerin insanlarla ilişkilerinin kesildiği, onları insanların göremediği anlamına gelmektedir. Ayette şehitlerin ölümsüz olduğunun vurgulanması daha çok onların Allah katında önemli bir mevkide bulunduklarını ve şehit olmalarının ödüllendirildiğini izah etmek içindir.

Hadislerde ölümden sonra ruhun durumu ile ilgili ayetlere göre biraz daha teferruatlı bilgi verilmektedir. Hadislerde ölümden sonra ruhun durumu ile ilgili verilen bilgilere göre insan eğer mümin ise öldükten sonra ruhu rahmet melekleri tarafından bedenden alınıp semaya yükseltilir, açılan gök kapılarından geçirilerek cennetle müjdelenir. Eğer kişi kâfir ise gazap melekleri tarafından alınan ruhu göğe yükseltilir, kapılar açılmayınca kabrine geri iade edilir (Yavuz, 2018, s. 197-199). Bu hadiste ölüm anı ve ölümden sonra ruhun izlediği yol daha ayrıntılı açıklanmıştır. Hadiste, ölen kişinin ruhunun eğer Allah’ın emir ve yasaklarına uyan cenneti hak eden bir kulun ruhu ise gök kapılarından geçtikten sonra cennete gideceği, kötü ve cehennemlik bir kulun ruhu ise kabrine geri döndürüleceği inancı dile getirilmektedir. Yaygın inanca göre bu durumda olan kişinin ruhu Mahşer günü kurulacak olan Mahkeme-i Kübra’ya kadar kabir azabı çekecektir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017). Tüm bu bilgilere rağmen hadiste de ruhun bu dünyaya geri dönüp dirilerle irtibat kurabildiğine, onlara görünebildiğine dair bir bilgi veya ibare yoktur. Tüm bu bilgilerden İslamiyet’te ölen kişinin ruhunun bu dünyaya geri dönebileceğine dair hüküm olmadığı görülmektedir.

İslam inancına göre pagan dönem Türk inançlarında (Gök Tanrı dini ve Şamanizm) olduğu gibi beden ve ruh iki farklı ögedir. Bedenin ölmesiyle ruh yok olmaz. Bu yönleriyle benzerlik vardır; ancak eski Türk inançları ölen kişinin ruhunun bu dünyada kalıp geride kalan insanlara zarar verebileceğini söylerken İslamiyet bunu kabul etmemektedir. Sadece şehitler için yoruma açık bir ayet vardır. Burada da ölen kişiyi sağların görebileceğine dair bir hüküm yoktur. Bu durumda Uzuncaburç’ta var olan hayalet inancı ve anlatıları pagan dönem Türk inançlarının izleri olarak kabul edilebilir. Fakat bu açıklama bölge açısından eksik kalacaktır; çünkü Uzuncaburç Helenistik dönem, Roma dönemi (Pagan ve Hristiyan dönem) ve Bizans dönemlerini de yaşamış bir bölgedir. Var olan anlatıları açıklamak için bu dönemleri de göz önünde bulundurmak gerekir.

Roma ve oradan da Avrupa kültürünü etkileyen Yunan düşüncesinde ölüm ve ruh kavramlarını anlayabilmek için öncelikle Homeros’un İlyada ve Odyssia’sına bakmak gerekir. Homer’in metinlerinde insan tek parça değildir. İnsan biri beden, biri ruh olan iki ayrı ve ayrılabilir varlığın birleşimiyle oluşmaktadır. Bu iki parçadan hangisinin benliği (ego) oluşturduğunu söylemek pek kolay değildir. Metnin bir kısmından anlaşıldığına göre benliğin ölümde Hades’e indiği görülmektedir ve Homeros görünmez dünyaya geçen ruh veya pykhe olduğunu söylediği için egoyu ruhla özdeşleştirmek daha cazip

görülmektedir (Kaya, 2023, s. 109). Buradan hareketle başta Yunan ve Roma mitolojileri olmak üzere pagan dönem inançlarının çoğunda ruh ile bedenin farklı iki varlık olarak düşünüldüğü ve ruhun bedenden ayrı olarak var olabildiği, bedenden ayrı özgürce dolaşabildiği söylenebilir (Frazer, 2004, s. 283-322).

Uzuncaburç'un pagan dönem yerleşimcilerinin ruh inancının izlerini günümüze bıraktıkları tarihi eserlerden de görebilmekteyiz. Yerleşim yerinde yer alan Nekropol'deki mezarlar ve Helenistik Anıt Mezar'dan anlaşıldığı gibi ölümler için özenli, görkemli mezarlar hazırlanmış ve onların öldükten sonra rahat etmeleri amaçlanmıştır.

Görsel 5. Nekropol'de Bir Aile Mezarlığı

Görsel 6. Helenistik Anıt Mezar (Kültür Envanteri, 2022)

Hristiyanlık dininin ölüm ve ruh ile ilgili inançları temel olarak diğer dinlerin ve pagan dönemin inançlarına benzemektedir. Hristiyan inancına göre insan ruh ve bedenden oluşan bir bütündür. Beden yani toprak ölümlüdür, ruh ise ölümsüzdür. İncil’de ruhun tözü tanrısal öz ile birleştirilmiştir. Tanrı tarafından insana verilen ruh, bedenin ölmesi ile ölmez. Kıyametten sonra Tanrı, ruhu tekrar bedene iade edecektir. Mesih nasıl dirildiyse ölümler de o şekilde dirilecektir. Böylece sonsuz nimet veya azabın bedene de ruha da olacağı söylenmektedir. Beden mezarda çürüse de kıyamette çürümemiş olarak dirilecektir (Ceylan, 2019, s. 33-34).

Hristiyanlık inancına göre iyi ve kötü (sahte) ruhlar vardır. İyi ruhlar İsa Mesih’i tanıyan ve ona inanan ruhlardır. Kötü ruhlar ise onu kabul etmeyen, inanmayan ruhlardır. Kötü ruhlar İsa’ya inanmasa da onu tanırlar. Rivayete göre kötü ruhlu bir adam Hz. İsa’yı görür görmez mezarından fırlamış ve onun yanına gitmiştir. Ayrıca Yeni Ahit’te İsa’ya ruh tarafından yardım edildiği söylenmektedir. İsa, Şeria İrmak’ından geldikten sonra şeytan tarafından sınanmak için çölde kırk gün dolaştırılmıştır. O zaman İsa Mesih çok acıkmıştır. Burada ruh kavramı devreye girmektedir ve şöyle denilmektedir “İsa, ruh tarafından donanmış şekilde Celile’ye döndü.”. Ruh burada İsa’yı yönlendiren iyi bir güç olarak tasvir edilmektedir. Yani İsa, ruhun gücü ve yönlendirmesiyle hareket etmiştir (Ceylan, 2019, s. 34-37).

Hristiyanlık inancında aynı İslamiyet inancında olduğu gibi şehitlik kavramı vardır. İsa’nın düşüncelerini ve öğretilerini yaymak için mücadele eden ve bu yolda ölen kimselere kutsallık atfedilip şehit denmiştir. Hristiyanlık inancının ilk şehidi olarak İstefanos kabul edilir. Kiliseye göre Tarsuslu Paulas da ilk şehitler arasındadır. Markos ve Matta da din adına ölen şehitlerdir. Din için savaşırken ölme düşüncesi Avrupa milletlerinin Orta Doğu ve Anadolu’ya gelip savaşmalarında en büyük motivasyon kaynağı olmuştur. Çünkü din uğruna ölen, kan akıtan insan aynı İslamiyet’te olduğu gibi ruhu cennete gidecek insandır. Bu düşünce Ortodoks kilisesinde “Kanını ver, ruhu elde et.” şeklinde ifade edilmiştir (Ceylan, 2019, s. 29-30). Burada kana özellikle vurgu yapılması ilgi çekicidir; çünkü Uzuncaburç’ta yaşayan bir inanışa göre şehit kanı akan yere mutlaka o şehidin ruhu gelmektedir. Bu durum normal insanlar için de geçerlidir. Bu bilgilerden yola çıkarak Hristiyanlık inancında ruhun durumunun İslamiyet’ten farklı olduğu görülmektedir. Hristiyanlıkta İslamiyet’in aksine ruh ölümden sonra bu dünyaya dönebilmekte ve Hz. İsa örneğinde olduğu gibi geride kalanlara yardım edebilmektedir.

Yukarıda verilen bilgilerden görüldüğü gibi tarihi süreçte Uzuncaburç’ta etkin olan kültürlerin sahip olduğu inançların hepsinde ruh, bedenden ayrı ve bedenin ölümünden sonra da yaşamaya devam eden bir varlıktır. Günümüzde Uzuncaburç’ta yaşayan Müslüman Türklerin pagan dönem inançları ruhun bedenden ayrı olarak bu dünyada var olabileceğini ve eğer ruh yerine ulaşamaz, memnun olmazsa geride kalan kişilere zarar verebileceğini söylemektedir. İslamiyet ise bu düşüncüyü reddetmekte ve ölen kişinin ruhunun bu dünyaya dönemeyeceğini söylemektedir. Pagan Helenistik dönem ve Roma inancında da ruhun geri dönüp bedenden bağımsız olarak dolaşabileceğine dair inanışlar vardır. Hristiyanlıkta ise İsa’nın ruhtan destek alarak, ruhun etkisi altında hareket ederek

çölü aşıp Celile'ye dönmesi benzer bir inancın olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca İsa Mesih'in ölüyü diriltme mucizesi de ruhun bu dünyaya dönebilmesine bir örnektir. Buradan hareketle söylenebilir ki bugün Uzuncaburç'ta var olan hayalet anlatıları ve hayalet inancının kaynağı pagan dönem Türk inançları, pagan dönem Helenistik ve Roma inançları ile Hıristiyanlık inancının etkilerini taşımaktadır. Bu inançların kalıntıları bir potada eriten yerli halk, hayalet anlatılarında bu inançları yaşatmaktadır. Bu inancı kültürel bellek İslamiyet ile uzlaştırmayı da ihmal etmemiştir. Yöre halkı hayalet görüldüğü zaman Besmele çekilip (Euzübillahimineşşeytanirracim Bismillahirrahmanirrahim) Nas Suresi okunursa hayaletin kaybolacağına ve kişiye zarar vermeyeceğine (KK: 1) inanmaktadır.

Uzuncaburç'ta yaşayan inanışlara göre hayaletlerin ortaya çıkmasının sebepleri şunlardır (KK: 2,3,4):

1. Uzuncaburç'un elde edilmesi için tarihte çok büyük savaşlar olmuş ve bu savaşlarda çok kan akıtıldığı için kan akan yerlerde hayaletler görülmektedir.
2. Ecelsiz ölme. Bir insan eğer normal ömrünü yaşayacakken, yani henüz vadesi dolmamışken başka birisi tarafından kanı akıtılarak veya boğularak öldürülürse orada hayalet olur.
3. Mezarlara saygı gösterilmemesi. Eğer ev yapılan yerde bir mezar varsa ve ev o mezarın üzerine yapılırsa mezarda yatan kişinin ruhu rahatsız olacağı için orada hayalet olur.

Bu maddelerden görüldüğü gibi yöre halkı aslında bir çeşit lanet inancını devam ettirmektedir. Birinci maddede yörenin eski sahiplerinin ruhlarının, ikinci maddede ölümüne sebep olunan kişinin ruhunun, üçüncü maddede ise mezar kültürüyle de bağlantılı olarak mezarda yatan kişinin ruhunun rahatsız edildiği, saygısızlık yapıldığı durumlarda, yaşayanların peşini bırakmadığı inancı vardır.

Uzuncaburç'ta öldürülen kişilerin hayaletleriyle ilgili ilgi çekici bir inanış daha vardır. Bu inanışa göre bir kişi öldürüldüğü zaman gerçekte öleceği zamana kadar hayaleti olur. Her yıl öldürüldüğü gün hayaleti ortaya çıkar ve ölümüne sebep olan insanlar başta olmak üzere diğer insanları korkutur, hatta bazen onları öldürmeye çalışır (KK: 1). Bu inanışın kökeni eski çağlara dayanmaktadır ve sadece Türklerde görülen bir inanış değildir. Eliade'nin verdiği bilgilere göre Hindistan'da yaşayan Gondlar gibi kavimlerde bir ölüm doğal yollardan gerçekleşmediyse bu sinirli, kızgın ve pişmanlıkla dolu bir ruh ortaya çıkarmaktadır. Yaşamı aniden son bulan kişinin ruhu toplum içindeki hayatına devam etmek isteyecektir şeklinde bir inanış vardır (2003, s. 224). Hindistan'da büyük mezar megalitlerinin yapılmasının sebebi de bu inanıştır. Örneği yıldırım çarpması sonucu ölen bir kişinin mezarının başına taş yığılmakta ve her yıl oraya bir taş daha (Türklerdeki obo/oba kültürüne de benzemektedir.) konmaktadır (Eliade, 2003, s. 224). Bu inanış Hintlilerden mi Türklere geçmiştir, Türklere mi Hintlilere geçmiştir veya birbirinden

bağımsız olarak mı ortaya çıkmıştır, bilinmez; ancak Türklerin pagan döneminden İslami dönemine de geçmeyi başardığı açıktır. İslamiyet'e göre bir insanın bu dünyada yaşayacağı süreyi Allah belirler ve o süre gelince Azrail gelip kişinin ruhunu alır, böylece ölüm olayı gerçekleşmiş olur. İnanişâ göre kişinin dünyada geçireceği zamana bir insanın müdahale etmesi yasaktır (Bundan dolayı İslamiyet'te insan öldürmek büyük günahlar arasındadır.) ve bu yasağın çiğnenmesi durumunda eski inaniş devreye girmekte ve geride kalan insanlara zarar veren bir ruh (hayalet) ortaya çıkmaktadır.

Ortaya çıkan hayaletler genelde kedi, köpek, at gibi hayvanların suretlerinde görünmektedir. Bunun dışında az da olsa insan suretinde görüldüğü, bazen de bir ses şeklinde soyut olarak ortaya çıktığı olmaktadır. Şehitle ilgili anlatıda ise ateş olarak gözüktüğü görülmektedir. Bölgede hayaletlerin kedi şeklinde görünmesi Orta Çağ Hristiyan ve Müslüman dünyasında kedilerin özellikle de kara kedilerin uğursuzluğuyla (Marc, 2019) ilgili inanişları hatırlatmaktadır. At ve köpek pagan Türk inançlarında mitolojide yer alan önemli hayvanlardır. İslami dönemde ise bu hayvanların insanların göremediği, cinler gibi varlıkları görebilen olağanüstü hayvanlar olduğu düşünülmektedir. Bu iki hayvan da hem pagan dönem hem de İslami dönem inançlarında diğer dünya, ölümler ve ruhlarla ilişkili hayvanlardır (Çoruhlu, 2010, s. 161-162; 176). Bu sebeple hayaletlerin bu hayvanların şekline bürünerek görünmesi şaşırtıcı değildir. Şehit ruhunun ateş şeklinde görülmesi de ilginçtir; çünkü şehitler hem Hristiyanlıkta hem İslamiyet'te Allah, din yolunda ölen insanlardır. Bu nedenle şehitler ve şehitlerin ruhları diğerlerinden üstündür. Pagan dönem inanişlarına göre ateş de üstün bir varlıktır. Çünkü ateş Tanrılar tarafından insana verilmiştir. Yunan mitolojisinde Prometheus Olimpos'tan ateşi çalarak insanlara vermiştir (Graves, 2020, s. 179). Türk mitolojisinde de ateş göklerin üçüncü katında oturan Ulu-Toyon tarafından "ateş kargası" yoluyla insanlara gönderilmiştir (Çoruhlu, 2010, s. 50). Tanrı yolunda savaşırken ölen şehitlerin ruhlarının Tanrıyla ilişkili bir varlık olan ateş şeklinde görünmesi, başka bir ifadeyle mitolojik dönemde ateşin gökten, Tanrı katından inmesiyle şehit ruhunun yeryüzüne inişinin özdeşleştirilmesi eski inançlarla yeni inançların uyumlu hale getirilmesi şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Türk mitolojisinde ateşin arındırıcı bir özelliği vardır. Bir nesne veya kişi ateşe tutulduğu zaman onun arındığına, kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtulduğuna inanılır (Roux, 2002, s. 233). Şehit ruhunun ateş şeklinde görülmesi onun ruhunun temizliğine, günahlardan arındırılmış olduğu inancına bir göndermedir. Ayrıca pagan Türk inançlarında ruh kişinin kafatası kemiğinde ve kanında bulunmaktadır. Kanın dışarı akması aynı zamanda ruhun dışarı çıkmasına sebep olur. Bu durum uğursuzluk getiren bir durumdur. Bundan dolayı Türklerde hanedan ailesinden insanlar kanı akıtılmadan öldürülür.

Sonuç

Tarihi Helenistik döneme kadar uzanan Uzuncaburç, üzerinde birçok medeniyetin izlerini ve kültürel kalıntıları taşıyan antik bir kenttir. Bu antik kentte günümüzde anlatılmaya devam eden hayalet anlatıları temelde hayaletlerin varlığı inancına dayanmaktadır. Hayalet, öldürülen kişilerin veya mezarına saygı gösterilmeyen kişilerin

bu dünyaya dönen ve insanları korkutan ruhlarıdır. Anlatılardan görülmektedir ki ölen kişinin ruhu rahat etmezse geriye dönüp bu dünyada yaşayanlara korku vermektedir. Bu inancın kökenleri pagan dönem Türk, Roma inançlarına ve Hristiyanlık inancına kadar uzanmaktadır. Hayaletlerin görünme şekli, görünme zamanları ve görüldüğü mekânlar bize pagan dönem inançlarını hatırlatmaktadır. Günümüz Uzuncaburç halkı eski Türklerden, Romalılarından aldıkları pagan dönem inanç mirasını ve Hristiyanlık inancının kalıntılarını İslamiyet ile uzlaştırarak yaşatmaya devam etmektedir. Bu süreklilik ve kültür aktarımında tarihten günümüze kalan mekânların da etkili olduğu görülmektedir. Hayaletlerin özellikle pagan dönem yerleşimlerinin olduğu mekânlarda görülmesi bu tespiti desteklemektedir. Mekânların sahipleri değişse de onlarla ilgili inanışlar yaşamaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Aydinoğlu, Ü. & Belge, M. (2023). Dioceasarea'nın antik dönem kent planına ilişkin değerlendirme. *Olba*, XXXI, 61-78.
- Başal, Ş. (1993). *Antik Silifke ve çevresi*. Mersin: İçel Sanat Kulübü Yayınları.
- Boysal, A. (1963). *Uzuncaburç ve Ura kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ceylan, A. (2019). *Hristiyanlıkta ölüm ve ölüm ötesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çoruhlu, Y. (2010). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Din İşleri Yüksek Kurulu (2017). *Kabir azabı var mıdır?*. 11 Ocak 2025 tarihinde <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/383/kabir-azabi-var-midir> adresinden erişildi.
- Eliade, M. (2003). *Dinler tarihine giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Erol Çalışkan, Ş. S. (2017). Türkmen efsanelerinde vatana ihanet ve cezası. *İdil*, 6(34), 1715-1733.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın dal büyü ve din üzerine bir çalışma* (M. H. Doğan, Çev.). İstanbul: YKY Yayınları.
- Graves, R. (2020). *Yunan mitleri* (U. Akpur, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk dini tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İnan, A. (2006). *Tarihte ve bugün şamanizm materyaller ve araştırmalar*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kabak, T. (2020). Silifke Uzuncaburç'ta geleneksel yöntemlerle pekmez yapımı üzerine halk bilimsel bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 43, 257-272. doi: 10.21497/sefad.756089
- Kaya, M. (2023). *Homeros ve Hesiodos'ta ruh kavramı*. Kesit Akademi Dergisi, 9(35), 105-121.

Kozan, A. (2023). Gaza ve ilahi meşruiyet: Erken dönem Osmanlı sultanlarının sefer duaları. *İSTEM*, 43, 33-54.

Kültür Envanteri (2022). *Diokaisareia Türbesi* 11 Ocak 2025 tarihinde <https://kulturenvanteri.com/en/yer/diokaisareia-anit-mezar> adresinden ulaşıldı.

Marc, J. J. (2019). *Orta Çağ'da Kediler* (Batuhan Aksu Çev.). 8 Ocak 2025 tarihinde <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1387/orta-cagda-kediler/> adresinden ulaşıldı.

Radloff, W. (1976). *Sibiryadan (Seçmeler)* (A. Temir, Çev.). İstanbul: Maarif Basımevi.

Roux, J. P. (1999). *Altay Türklerinde ölüm* (A. Kazancıgil, Çev.). İstanbul: Kabalcı.

Roux, J. P. (2002). *Türklerin ve Moğolların eski dini* (A. Kazancıgil, Çev.). İstanbul: Kabalcı

Sakaoğlu, S. (2013). *Efsane araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınları.

TDK Sözlüğü (2025). *Hayalet*. 10 Ocak 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Tryjarski, E. (2012). *Türkler ve ölüm* (H. Er, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayınları.

Yazır, E. H. (2023). *Kur'an-Kerim Türkçe meâli* (Kasım Yayla, Çev.). İstanbul: Merve Yayınları.

Kaynak Kişiler

KK 1: Fa... Yı., 81 yaşında Uzuncaburç doğumlu.

KK 2: Ma... Gü..., 80 yaşında Uzuncaburç doğumlu

KK 3: Ve... Yı..., 85 yaşında Uzuncaburç doğumlu

KK 4: Da... Ür..., 60 yaşında Uzuncaburç doğumlu

KK 5: Ah... Yıl..., 60 yaşında Uzuncaburç doğumlu.